

DELİKLİ TAŞTAN GEÇMEK ÖKSÜRÜĞE ŞİFA MIDIR?

Is It Cure for Cough Passing Through a Sink?

Le passage par la pierre trouée guérit-il la toux?

Alaattin UCA*

ÖZET

Bu çalışmada, eskiden Anadolu'nun muhtelif yerlerinde yaşatılan, ancak günümüzde unutulmuş olan bazı örf, adet ve tedavi yöntemleri üzerinde durulmaktadır.

Anahtar Kelimeler

Delikli taş, Öksürük kayası, Öksürük tarlası, Taş kültü

ABSTRACT

In this study, it is discussed some customs, habits and traditions kept alive in different parts of Anatolia in old days but forgotten in our times.

Key Words

Stonebasin with a hole, Cough Rock, Cough Field, Stone Cult

1970'li yıllara kadar, Erzurum'da Sosyal Sigortalar Kurumu Hastanesi'nin arkasından Dere mahallesine doğru uzanan Köşk caddesi ile İsmet Paşa caddesinin kesiştiği yerde, müzenin yaklaşık dört yüz – beş yüz metre arkasında, boş bir arsada, yarısına kadar toprağa gömülü bir "**Delikli Taş**" vardı.

Çocukları boğmacaya yakalanan anneler, son çare olarak onları buraya getirir ve bu taşın içinden geçirirlerdi.

Dört – beş yaşlarımda iken öksürüğümüz geçsin diye, annemin küçük kardeşimle beni bu taştan geçirdiğini hatırlıyorum.

Şimdi kendisine sorduğumda annem, ilaçla geçmeyen hastalık karşısında çaresiz kaldığını ve bizi bir ümitle bu taştan geçirdiğini söylüyor ve ekliyor: "**Bilmiyorum ama, o taştan geçtikten sonra iyileştiniz.**"

Bu gün maalesef yerinde olmayan¹ "**Delikli Taş**"ın nerede olduğu ve öksürüğe ne kadar iyi geldiği bilinmez ama, bilinen bir gerçek var ki o da halkımızın örf, adet ve geleneklerimiz gibi, hastalıklar karşısında geliştirdiği pratiklerin de

kaynağı yüz yıllar öncesine ve de bir sebebe dayanmaktadır.

Günümüzde artık tıbbın son derece gelişmesi, imkânların artması üzerine kaybolmuş bu davranışları eskiden sadece Erzurum'da değil, Anadolu'nun muhtelif yerlerinde sıkça görmek mümkündür. Mesela, Afyon yakınlarındaki Hıdırlık Tepesinde "**Öksürük Kayası**" vardı. Öksüren çocuklar, ortası bir insan geçecek kadar delik olan bu kayaya götürülür ve delikten birkaç defa geçirildiklerinde, öksürükten kurtulacaklarına inanılırdı. (Uçkun: 4)

Musa Kâzım'ın "Anadolu Hurafeleleri" adlı makalesinde değindiği bu husus, bu gün unutulmuştur. Zaman geçtikçe, bu tür uygulamalara tanıklık etmiş kişilere rastlamak da artık zordur. Hatta Erzurum'daki "**Delikli Taş**" gibi, Afyon'daki "**Öksürük Kayası**" da ilgisizliğin kurbanı olmuş, taşlar bile korunmamıştır.

Aynı şekilde, Balıkesir'in Savaştepe ilçesi ve çevresinde öksürüğe yakalanan çocuklar, topraktan yapılmış bir tünel içinden, (Salman 1948: 57) Trabzon'da

* Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Uzmanı

da ceviz kökünün altından geçirilirdi. (Gökdağ: 4)

Sivas'ta ise durum daha farklıydı. Bölgede meşhur bir tarla, "**Öksürük Tarlası**" vardı. Bu tarla ekildiği sene, inanışa göre, öksürük fazla olurdu. Öksüren çocuklar arabalarla buraya getirilir, tarladaki sudan içirilir ve tarla sahibinin evinden alınan bir parça ekmeke yedirilirdi. (Aşkun 1943: 70)

Gaziantep'te de eskiden hastalara takım atlatılırdı. Takım, iki taşınmazı ayıran sınırdır. Bu sınır bir ark, bir tümsek ya da bir çit olabilirdi. (Güzelbey 1984: 56)

Buna benzer uygulamaları ya da anlayışları daha da çoğaltmak mümkündür. Meselâ, halkımız arasında, gök kuşağının altından geçebilenlerin günahlarının affedileceği inancı vardır. Hacı Bektaş'da olduğu gibi, kutsal kabul edilen delikli taşlardan geçilerek günahlardan arınılacağı düşünülür. Bu davranışların temelinde, bir alemde başka bir aleme geçme düşüncesi vardır. Ayrıca, Köroğlu destanında, Ayvaz'ın, Köroğlu'nun kolunun altından geçmesi; yenilen pehlivanın, yenen pehlivanın kolunun altından geçmesi; yeni gelinin eşikten ilk geçerken kayın validesinin kolunun veya eteğinin altından geçmesi gibi uygulamalar ya da Erzurum'da halk arasında kullanılan "*O, benim koltuğumun altından geçti*" gibi tabirler hep yeni bir aleme yeni bir ruhi kimlikle girme inancını gösterir. (Kalafat 1997: 32)

Dolayısıyla, öksürükten veya başka bir hastalıktan kurtulmak için delikli taştan, topraktan yapılmış bir tünelden, ceviz kökünden geçmek; bir arkta, bir çitten, bir tümsekten atlamak veya bahsettiğimiz diğer davranışlar aslında hastalığı bir tarafta bırakarak diğer tarafa sağlıklı bir şekilde geçmek anlayışıyla ya da kişinin kendini böyle hissetmesi amacıyla yapılmış psikolojik tedaviden başka bir şey değildir.

Bu yapılırken bir yandan da geçmişle bağlantı kurulduğu ve eski inanç

sistemlerinin tesirinde kaldığı görülür. Meselâ, "**Delikli Taş**"ın bir tedavi yönteminde kullanılmış olması, hemen aklımıza Türklerdeki kaya ve taş kültürünü getirir.

Zira, Türklerin taşla ilgili inançları ve adetleri gerek İslamiyet öncesi, gerekse İslamiyetten sonraki hayatlarında vardır. Türk destanlarında taşla ilgili konular önemli yer tutar. Taşların ilaç ve şifa, tılsım, uğur, dilek ve adak, hatta yağmur ve kar yağmasını sağlamak için kullanıldığı da görülür. (Bozalıoğlu 1997: 41)

Bilindiği gibi, bu tür halk inançlarının, örf ve adetlerin temeli çok eski zamanlara, uzak coğrafyalara, unutulmuş törelere, eski din ya da inanç sistemlerine dayanır. Önemli olan bu tür folklorik malzemelerin nedenini, araştırmaktan ziyade, unutulmasını önlemektir. Kültürümüzü korumak ve geliştirmek de bu yolla mümkündür.

NOTLAR

1. Bu taşın, Erzurum'da Kızılay iş merkezinin hemen yanında, Bosna Hersek caddesinin Cumhuriyet caddesi ile kesiştiği yerde kaldırım üzerinde belediye tarafından yaptırılan havuzun yanındaki boş alana konulduğu söylene de bu ifade doğru değildir. Çünkü belirtilen yerde bulunan taş, değirmen taşı olup, yukarıda bahsedilen taşla ilgisi yoktur.

KAYNAKLAR

AŞKUN, Vehbi Cem; 1943: Sivas Folkloru II, Sivas.

BOZALIOĞLU, İsmail; 1997: "Giresun'da Mayıs Yedisi Geleneğinin Tarihi Kökeni", Türk Dünyası Tarih Dergisi, 125.

GÖKDAĞ, Bilgehan Atsız; "Doğu Karadeniz Bölgesinde Eski Türk İnançlarının İzleri", <http://www.kultur.gov.tr> belge no:20086.

GÜZELBEY, Cemil Cahit; 1984: "Gaziantep Tıbbi Folklorundan Yapraklar", Halk Kültürü I, İstanbul, (Yayına Hazırlayan:Sabri Koz).

KALAFAT, Yaşar; 1997: "Türklerde Bereket Motifi", Türk Dünyası Tarih Dergisi, 131.

SALMAN, Mustafa; 1948: Halk Hekimliği ve Halk Veterinerliği, Ankara.

UÇKUN, Rabia Kocaaslan; "Afyonkarahisar'da Taşlarla İlgili İnançlar", <http://www.kultur.gov.tr> belge no: 20052.